

Självständigt arbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Socialt Arbete

Likabehandlingsplanens betydelse

- En studie om likabehandlingsplanens inverkan på likabehandlingsarbetet

Christoffer Bertilsson

Johanna Danielsson

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för Socialt Arbete

Examinator: Masoud Kamali, masoud.kamali@miun.se

Handledare: Jorge Calbucura, jorge.calbucura@miun.se

Författare: Christoffer Bertilsson, chbe1013@student.miun.se. Johanna Danielsson, joda1015@student.miun.se

Utbildningsprogram: Socionomprogrammet, 210 hp

Huvudområde: Socialt arbete

Termin, år: 6, 2013

Ämne: Socialt arbete, C-uppsats

Handledare: Jorge Calbucura

Sammanfattning: Enligt statistik från skolinspektionen har antalet anmälningar om kränkande behandling i de svenska skolorna ökat under de senaste åren. Samtidigt lagstodgades det 2006 att alla skolor ska ha en likabehandlingsplan upprättad med syftet att motverka just kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Syftet med denna studie är att se graden av likabehandlingsplanens påverkan på en kommunal gymnasieskolas likabehandlingsarbete. Det är en kvalitativ studie där tre gruppintervjuer med två personal från den berörda skolan deltagit i varje grupp. Detta för att undersöka personalens syn på likabehandlingsplanen samt likabehandlingsarbetet.

I vår studie har det framkommit att i och med lagstadgandet av att en likabehandlingsplan ska finnas upprättad på varje skola kan personalen till en viss del känna en trygghet i att det finns dokumenterat hur de ska handla i vissa situationer. Samtidigt som annan personal uttrycker att likabehandlingsplanen enbart är ett dokument som finns upprättat för att det är lagstadgat och att likabehandlingsarbetet fortgår oberoende av den. Likabehandlingsplanen har dock medfört att ett större fokus har lagts på frågorna som rör likabehandling. Det har även uttryckts att i och med att eleverna ska bidra i utförandet av likabehandlingsplanen skapas en viktig diskussion mellan elever och personal samt känslan hos eleverna där de får vara med och påverka.

Nyckelord: Likabehandlingsplan, likabehandlingsarbete, kränkande behandling, diskriminering, gymnasieskola.

Titel: Likabehandlingsplanens betydelse – En studie om likabehandlingsplanens inverkan på likabehandlingsarbetet

Författare: Christoffer Bertilsson och Johanna Danielsson

Datum: Maj 2013

Jag har tillsammans med Johanna Danielsson skrivit vår s.k. C-uppsats om likabehandlingsarbetet. Jag anser att vårt arbete tillsammans har utförts väl trots mycket arbete med korrigeringar och intervjuer. Vi har hjälpts åt och kompletterat varandra relativt väl. Under arbetets gång valde vi att dela upp vissa avsnitt emellan oss och sedan presentera/diskutera vad vi har kommit fram till. Detta har enligt min personliga åsikt fungerat

bra och arbetsfördelningen har varit jämt fördelad under hela arbetets gång. Båda har varit med och påverkat hur arbetet ska utformas och bidragit till författandet av uppsatsen.

Tack!

Vi skulle vilja tacka våra intervjupersoner på den aktuella skolan för att de tagit sig tid att hjälpa oss. Vi hade inte kunnat sammanställa uppsatsen utan deras hjälp. Vi vill även tacka vår handledare Jorge Calbucura och Sofie Karlsson för den feedback de givit oss.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte	7
1.4 Frågeställningar	7
2. Metod.....	7
2.1 Genomförande.....	7
2.2 Urval.....	8
2.3 Bortfall	10
2.4 Avgränsningar	10
2.5 Etiska frågor	10
2.6 Metodproblem.....	11
3. Kunskapsläge.....	12
3.1 Vad är diskriminering?	12
3.2 De svenska lagarna om diskriminering	15
3.3 Skolinspektionens rapport om kränkande behandling	16
4. Resultat/Analys	17
4.1 Likabehandlingsplanen	18
4.1.1 Förmågans syn på likabehandlingsarbetet.....	20
4.1.2 Aspekter av likabehandlingsplanen.....	22
4.1.3 Tydlighet i lagen	24
4.2 Tolkning av frågeställningarna.....	25
4.2.1 Hur tolkas och tillämpas de nationella riktlinjerna och styrdokument (för att förebygga eller motarbeta kränkande behandling, diskriminering och trakasserier) som finns upprättade?.....	25
4.2.2 Hur har införandet av en likabehandlingsplan påverkat arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?	26
4.2.3 Har likabehandlingsplanen och andra nationella riktlinjer medfört en djupare förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?	27
6. Diskussion	27
7. Slutsats	29
8. Framtida forskning	30
Referenslista	31

1. Inledning

Mobbing har varit ett centralt begrepp i arbetet för skapa en säker skolmiljö för barn och elever, men begreppet mobbing medför många problem då den inte täcker all diskriminering, kränkande behandling och trakasserier av elever som förekommer (Finkelhor, Turner & Hamby, 2012).

Enligt statistik från Skolinspektionen (2012) har antalet anmälningar angående kränkande behandling i de svenska skolorna ökat med 17 procent sedan 2010. De flesta anmälningarna som kommer in avser att skolan inte gör tillräckligt för de elever som vid någon situation känt sig kränkta. I diskrimineringslagen står att alla skolor ska ha en likabehandlingsplan upprättad som årligen ska följas upp och ses över. Syftet till planen är att främja barns, elevers och studenters lika rättigheter och möjligheter (SFS 2008:567). Sedan lagen om likabehandlingsplanen infördes har kränkande behandling, diskriminering och trakasserier ökat i Sveriges skolor trots att planen syftar till det motsatta.

Syftet med detta arbete är att se graden av likabehandlingsplanens påverkan på likabehandlingsarbetet inom en kommunal gymnasieskola. På grund av etiska aspekter kommer skolan och intervjupersonernas namn inte att nämnas i uppsatsen, skolan kommer att vidare i studien benämnas som "Förmågan".

1.1 Bakgrund

Utbildningen i de svenska skolorna ska enligt skollagen (SFS 2010:800) utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla människors lika värde, människolivets okränkbarhet, jämställdhet samt solidaritet mellan människor, m.m. Utbildningen ska syfta till att eleverna ska få respekt för de mänskliga rättigheterna och de värden det svenska samhället vilar på. I Sverige är det obligatoriskt att gå i skolan mellan åldrarna 7-16 år men att utbilda sig på gymnasial nivå är däremot valfritt. Enligt statistik från Statistiska Central Byrån (SCB), Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Eurostat har 87 % av Sveriges befolkning i åldrarna 25-64 en gymnasieutbildning (Näringslivets ekonomifakta, 2012). Detta medför att större delen av den svenska befolkningen har kommit i kontakt med eller berörts av skolans arbete med likabehandling.

I och med diskrimineringslagens (SFS 2008:567) införande år 2008 blev de verksamheter som berörs av skollagen tvungna att upprätta en likabehandlingsplan som årligen ska följas upp och ses över. Likabehandlingsplanens syfte är att förhindra och förebygga trakasserier och annan kränkande behandling.

Den här studien är gjord på en kommunal gymnasieskola.

1.2 Problemformulering

Enligt Skolinspektionen (2012) visar statistik på att kränkande behandling har ökat i dagens skolor. Sedan år 2006 har det varit lagstadgat att varje skola i Sverige ska ha en likabehandlingsplan upprättad som ska motverka kränkande behandling, trakasserier och diskriminering. Vad har likabehandlingsplanens införande egentligen för inverkan på likabehandlingsarbetet i dagens svenska gymnasieskolor?

1.3 Syfte

Syftet med detta arbete är att se graden av likabehandlingsplanens påverkan på likabehandlingsarbetet inom en kommunal gymnasieskola.

1.4 Frågeställningar

Hur tolkas och tillämpas de nationella riktlinjer och styrdokument (för att förebygga eller motarbeta kränkande behandling, diskriminering och trakasserier) som finns upprättade?

Hur har införandet av en likabehandlingsplan påverkat arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Har likabehandlingsplanen och andra nationella riktlinjer medfört en djupare förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

2. Metod

2.1 Genomförande

Uppsatsen är en kvalitativ studie gjord på en gymnasieskola eftersom en djupare förståelse av hur likabehandlingsplanen har påverkat arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier ville uppnås. Till att börja med definierades de begrepp som ansågs relevanta för ämnet och uppsatsen. Sedan författades intervjufrågorna utifrån uppsatsens frågeställningar med tonvikt på att kartlägga i vilken mån likabehandlingsplanen har påverkat arbetet med och emot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Intervjupersonerna kontaktades via telefonsamtal och intervjufrågorna skickades i förväg. Intervjuerna genomfördes på den aktuella skolan och spelades in på en diktafon. Intervjuerna bestod av tre gruppintervjuer med

två intervjupersoner i vardera grupp. Intervjumaterialet jämfördes och tolkades med hjälp av det forskningsmaterial som insamlats. Skolan kommer vidare benämnas som "Förmågan".

Efter att empirin insamlats sökte vi efter relevant litteratur och forskning i databasen ProQuest Social Sciences för att kunna beskriva det som sagts. Vid sökningar av de referegranskade källorna användes som tidigare nämnts databasen ProQuest Social Sciences med avgränsningar som "full text", "peer reviewed", "article" och "english". De sökord som användes var defining, discrimination, immigrant, harassment och ethnical. Vi valde att försöka hålla oss till så uppdaterad litteratur som möjligt med ett intervall på tre år, dock är en artikel från år 2005 med på grund av sin relevans för uppsatsen. De artiklar som slutligen valdes ut blev det efter en genomgång av alla artiklarnas abstrakt. Efter vår första sökning i databasen valde vi att utvidga vår sökning från att endast omfatta svensk litteratur till att omfatta även internationell på grund av det tunna underlaget.

Själva analysen av empirin i denna uppsats bygger på en så kallad innehållstolkning av svaren från intervjupersonerna och som sedan har förklarats utifrån vår litteratur. Först gick vi grundligt igenom intervjufrågorna och de svar som gavs från intervjupersonerna och gjorde ett urval av det vi ansåg vara av störst betydelse för att besvara vårt syfte. Vi gick igenom intervju svaren upprepade gånger för att på så vis kunna plocka ut det mest väsentliga i deras svar. Specifika utdrag av de angivna svaren är presenterade i uppsatsen och ligger även som grund i de tolkningar som görs. Vi använde sedan den införskaffade litteraturen till att försöka förklara och beskriva dessa tolkningar och det intervjupersonerna svarade. Vi valde sedan att besvara uppsatsens frågeställningar utifrån tolkningarna och den införskaffade litteraturen.

Efter ett första författande av uppsatsen blev vi uppmärksammade på att vi saknade tillräcklig empiri för att kunna säkerhetsställa vårt syfte. Det ledde till att vi utförde ytterligare två intervjuer på samma skola med samma tillvägagångssätt.

2.2 Urval

Urvalet av intervjupersoner är baserat på bekvämlighetsprincipen då faktorer som närhet till intervjumöjlighet och tillgänglighet spelade stor roll. Även ekonomiska aspekter bidrog till att välja bort andra städer och skolor. Grundtanken med urvalet av intervjupersoner var att vi skulle utföra semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer från olika skolor inom kommunen. På grund av bristande intresse och tidsbrist valde vi ett endast fokusera på enskild skola. För att få svar på frågeställningarna valde vi att utvidga våra intervjukriterier till att

omfatta personal som arbetare med likabehandlingsarbete och utformandet av likabehandlingsplanen. Sammanlagt utfördes tre gruppintervjuer bestående av två intervjupersoner i vardera grupp. Det genomfördes först en intervju med två personer, en skolkurator och en representant från elevhälsoteamet (EHT) på Förmågan. Då vi kom till insikten att endast lita oss på en intervju som empiri inte var tillräckligt, bestämde vi oss för att utföra två liknande intervjuer där Förmågans rektor, en från Förmågans mobbingteam, en från elevhälsoteamet samt en språklärare som arbetar med Förmågans likabehandlingsarbete ingick.

De styrdokument som behandlats i studien är diskrimineringslagen (SFS 2008:567), skollagen (SFS 2010:800) och skolverkets allmänna råd – arbetet mot diskriminering och kränkande behandling (Skolverket, 2012), eftersom de berör det valda ämnet och det är de lagar, styrdokument och råd som ska följas för varje svensk skola. Övriga källor som har använts har även de varit relevanta för studien då de tagit upp intressanta aspekter och synpunkter av ämnet. De artiklar som ingår i arbetet är avgränsade till att vara vetenskapligt granskade. Trots att uppsatsen är gjord på en svensk gymnasieskola gjordes valet att använda oss av internationellt vetenskapligt granskade artiklar för att på så vis kunna få en bredare syn på problemet då den nationella forskningen var väldigt tunn. Detta val av litteratur går att diskutera utifrån två aspekter, antingen att det är av negativa inslag att använda sig av internationell litteratur på en problematik som finns i Sverige eller att det är viktigt att få en bredd på underlaget. Utifrån den litteratur som fanns att tillgå anser vi att den internationella hade bättre tillämpningsförmågor gällande vår uppsats samt var mer utvecklad än den nationella. Dock hade det varit önskvärt att möjligheten till att använda sig av nationell litteratur skulle finnas.

Efter den genomförda intervjun valde vi att lägga till de två perspektiven ”essentialism” och ”konstruktivism” under rubriken ”vad är diskriminering?”. Vi valde att ta med dessa på grund av att kunna beskriva intervjupersonernas tankegångar och en problematik som finns runt likabehandlingsplanen. Mycket av upprättandet av likabehandlingsplanen och arbetet med likabehandling speglas av vilken syn den berörda personalen har och därför ansåg vi att essentialism och konstruktivism är två perspektiv som kan vara av relevans för denna uppsats. Att välja de två begreppen essentialism och konstruktivism är grundat i det som sades av och hur det sades av intervjupersonerna. En viss påverkan av detta val är baserat på att skolpersonalen själva anser sig arbeta med denna typ av problematik och att de svar som gavs återger en viss typ av människosyn.

2.3 Bortfall

Den huvudsakliga tanken med uppsatsen var att det skulle genomföras fyra semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer på fyra olika skolor för att sedan jämföra och analysera intervjuerna. Efter att ha haft kontakt med flera kuratorer insågs att det inte var möjligt då flera tackade nej till att medverka. Vi valde därför att genomföra en fokusgruppintervju på en skola med fyra intervjupersoner som alla jobbar på skolan. Två av de tillfrågade intervjupersonerna fick förhinder med kort varsel, vilket resulterade i att ingen ersättare gick att tillgå till det planerade mötet. Tidsbristen började då göra sig påmind och istället för att boka ett nytt intervjutillfälle där fler kunde medverka, genomfördes intervjun ändå med goda resultat och varierande svar från intervjupersonerna. Som tidigare har nämnts i uppsatsen kompletterades denna intervju i efterhand i form av ett försök till ytterligare två fokusgruppintervjuer med berörd personal på Förmågan.

2.4 Avgränsningar

De avgränsningar som gjorts är främst grundade på tanken att det material som används ska vara av så aktuell karaktär som möjligt. Den litteratur som behandlas i rapporten är bland annat de nationella och kommunala styrdokumenterna angående likabehandlingsplanen i gymnasieskolor. Uppsatsen kommer även ta upp definitioner och aktuell statistik angående diskriminering, kränkande behandling och trakasserier, som är grundläggande för arbetet med likabehandling.

I tidigare forskning behandlas ofta området mobbing i samband med diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, något som denna rapport inte kommer lägga fokus på. Detta val är gjort på grund av att mobbing är ett sådant komplext område, samt att de nationella styrdokument som uppsatsen till stor del är baserad på inte tar upp området mobbing utan fokuserar på begreppen kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Utefter det insamlade datamaterialet valde vi att även få in ett etniskt perspektiv för att kunna diskutera och förklara en del av intervjupersonernas tankegångar.

2.5 Etiska frågor

Rapportens etiska aspekter utgår från de fyra etiska kraven samtycke, nyttjande, information och konfidentialitet (Bryman, 2011).

Innan intervjun startade informerades intervjupersonerna om undersökningens generella syfte och hur undersökningen är upplagd. De informerades även om att de när som helst under intervjuens gång hade möjligheten att avbryta den och att intervju skulle spelas in på diktafon. Frågorna som ställdes vid intervjun var noga granskade så att de inte skulle kunna uppfattas

stötande eller kränkande för intervjupersonerna eller övriga som kommer ta del av uppsatsen. Skolan och intervjupersonerna benämns inte vid namn i uppsatsen på grund av etiska skäl, skolan benämns därför som "Förmågan" och intervjupersonerna som skolkuratoren, rektorn, EHT 1, EHT 2, MT (mobbingteamets representant) och läraren. Intervjupersonerna blev informerade om hur upplägget på uppsatsen skulle komma att se ut och gavs därför möjligheten till att avböja att vara med. Intervjufrågorna skickades även ut senast en vecka innan intervjutillfället för att på så vis eliminera eventuella missförstånd eller kränkningar.

2.6 Metodproblem

Denna uppsats var från början ett försök till en kvalitativ uppsats som skulle bygga på semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer på ett flertal gymnasieskolor inom samma kommun. Efter bara några veckors arbete märkte vi att denna plan inte skulle kunna gå att genomföra som planerad. Vi började med att skicka mail och ringa till de berörda skolkuratorerna på de utvalda gymnasieskolorna, dock utan någon respons. Efter två veckors sökande efter intervjupersoner var det endast en gymnasieskola som kunde ta emot oss inom vår tidsram. Övriga som blev tillfrågade avböjde vår förfrågan om att bli intervjuade med motiveringen att de inte hade tid att delta i någon intervju under detta år. Vi diskuterade hur vi skulle gå till väga och valde att genomföra en fokusgruppintervju på den svarande skolan, då vi ansåg att tiden var för kort för att börja om på nytt. Intervjun genomfördes med goda resultat, även då ett bortfall skedde precis innan intervjun började. Efter att intervjun genomförts förde vi en diskussion sinsemellan angående ifall vi skulle genomföra flera intervjuer med övrig personal (lärare, kökspersonal, vaktmästare) genom att utvidga våra kriterier för att få fler deltagare. Till en början ansåg vi att ytterligare intervjuer inte skulle vara möjligt att genomföra inom vår tidsram och tog då beslutet att författa uppsatsen utifrån endast en intervju. Vid slutfasen av vårt arbete uppmärksammades vi på att empirin var för svag och beslutet togs då att genomföra ytterligare två intervjuer på samma skola. Intervjuerna genomfördes med goda och varierande svar från de olika intervjupersonerna. Vi utvidgade våra kriterier angående intervjupersoner vilket i sig medförde att vi fick ett större spann gällande vilken profession och kompetens de besitter, då skolans olika skikt är representerade. Trots att vår ursprungliga plan inte gick att utföra, lyckades ändå empirin stärkas i efterhand. Vi är medvetna om att det möjligtvis skulle vara önskvärt att ha en ännu starkare empiri att utgå ifrån och att fler perspektiv hade kunnat lyftas in för att på så vis få fler aspekter av likabehandlingsarbetet. Vi anser dock att den problematik som denna uppsats

belyser är av stor vikt för dagens barn och ungdomar då det är en stor del av deras tid som spenderas inom skolväsendet.

3. Kunskapsläge

Den litteratur som främst ligger till grund för att se likabehandlingsplanens betydelse i Förmågan är de lagar och riktlinjer som styr arbetet med likabehandling inom skolväsendet. Det har även lagts till litteratur som utöver lagar och riktlinjer behandlar definitionen av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Arbetet har även implementeras av litteratur som berör hur vi människor upplever grupper och dess tillhörighet, vilket påverkar likabehandlingsarbetet och hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling upplevs.

3.1 Vad är diskriminering?

För att förklara begreppet diskriminering bör det förstås att i vissa länder används termen negativ diskriminering likväl som positiv diskriminering. Positiv diskriminering innebär positiv särbehandling där vissa positiva åtgärder vidtagits för att återställa effekterna av historisk diskriminering av bland annat människor med viss kultur, ålder, kön eller sexuell läggning med mera (International federation of Social Workers, 1997). Vi har i detta arbete valt att belysa den negativa sidan av diskrimineringen för att det är den sidan som behandlas av likabehandlingsplanen och dess riktlinjer. Diskriminering är konkreta handlingar som riktas mot en specifik grupp och syftar till att medlemmarna i gruppen inte ska få tillgång till de möjligheter och resurser som är tillgängliga för andra (Giddens, 2007).

Diskriminering är något som inte enbart tar sin form i direkta observerbara handlingar utan kan även vara dolda och oavsiktligt drabba vissa grupper. Diskriminering kan delas upp i tre grupper, 1. individuell, 2. institutionell och 3. strukturell. Den individuella diskrimineringen kan beskrivas i form av de handlingar som en enskild individ av en specifik etnisk/könsgrupp utför mot en annan grupp människor med det negativa syftet att till exempel särskilja. Dessa handlingar behöver inte nödvändigtvis komma ifrån en dominerande grupp utan kan även vara utförda av en underordnad grupp (SOU, 2005:41).

Den institutionella diskrimineringen är till skillnad från den individuella diskrimineringen grundad i institutioners policyer, arbetssätt och rutiner, men även hur de personer som styr dessa institutioner betar sig och agerar. Ser vi till den strukturella diskrimineringen återfinns

denna oftast oavsiktligt eller indirekt i samhällets organiseringsformer och normer. Detta sker genom att ett majoritetssamhälle legitimerar och normaliserar en negativ särbehandling av en viss typ av grupp med en annan etnisk bakgrund (SOU, 2005:41).

Att utsättas för diskriminering kan hos individer leda till lägre självförtroende, mer stress samt högre risk för depressiva symptom med mera (Brenick, Titzmann, Michel, Silbereisen, 2012). Enligt SOU 2010:7 trakasseras och diskrimineras barn, elever och studenter dagligen, det förekommer oftast mellan elever, framför allt utanför lektionstid. I vissa fall har det framkommit att lärare har diskriminerat och kränkt elever. Det kan bero på att skolan har vissa normer som kan bidra till att de elever som avviker från normerna kan utsättas för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Skolan kan som normsättare oavsiktligt medverka till utanförskap av vissa elever. Kränkande behandling, diskriminering och trakasserier p.g.a. någon av de sju diskrimineringsgrunderna reproduceras regelbundet genom normsystem i skolan. Exempelvis kan en sekulär kristen se skolavslutningar i kyrkan som en neutral kulturyttring istället för en religiös handling eftersom normen att vara sekulär kristen är skolans sätt att förhålla sig till religion, precis som normen att vara ”vit svensk” kan vara utgångspunkt för den etniska dimensionen. Pojkar och flickor antas vara heterosexuella då det anses vara den ”normala” sexuella läggningen. Andra grunder för diskriminering, kränkande behandling och trakasserier som man bör ta hänsyn till är ekonomiska resurser, utseende och ålder. Precis som i det övriga samhället finns det maktstrukturer även i skolvärlden där vissa grupper underordnas, vilket påverkar elevernas syn på sig själva och varandra. Elever i skolor som anses vara etniskt och religiöst blandade uppfattar att etnicitet inte är någon framträdande grund för trakasserier i deras skolmiljö.

Något som individer möts av och hanterar varje dag är hur vi betraktar och värderar andra personers karaktäristiska drag och deras beteende. Dessa värderingar skapas ur vilket synsätt vi väljer att se på personen, vilket ofta tenderar till att ha sin utgångspunkt i en tilldelad grupp tillhörighet. Denna så kallade essentialistiska synen har sin grund i att ifall en grupp människor liknar varandra har de även djupare väsentliga grunddrag och bör ses som en stabil homogen grupp (ras, etnicitet, kön). Detta medför att en persons beteende beskrivs utifrån dess tillhörighet (Rangel & Keller, 2011).

Att ha essentialistisk syn på människor kan medföra problem då det kan skapas stereotyper, diskriminering och förutfattade meningar om hur någon är. Enligt Keller (2005) kan det påvisas att högstatus grupper diskriminerar och har fler fördomar mot lågstatus grupper än tvärtom, vilket visar på en mer utbredd essentialistisk syn. Till skillnad från den essentialistiska synen, kan den värld vi lever i betraktas som socialt konstruerad och skapas i mötet mellan individer. Den så kallade konstruktivistiska synen bygger på att världen ses utifrån de processer som människor själva konstruerar. Människan är endast förmögen till att förstå världen med hjälp av ord och mening som de själva har skapat i kontakt med andra (Adler & Adler, 2011).

Konstruktivism kan ses utifrån en rad olika aspekter som till exempel radikal konstruktivism och social konstruktivism. Den sociala konstruktivismen skiljer sig från de andra aspekterna i den mån att istället för att se människan som en sluten informationsökande krets som endast utgår ifrån individuella processer där sociala händelser endast påverkar dessa processer för att sedan individuellt skapa mening, ligger den social konstruktivistiska synen på att det sociala sammanhanget påverkar oss. Processer som skapar mening genom att vi är i kontakt med andra människor. Det är hur vi hur vi pratar och samverkar med andra individer som skapar och konstruerar oss själva. Social konstruktivism delar synen med övriga områden inom konstruktivism att människor själva konstruerar mening, men skillnaden finns som beskrivit i ifall det är individuellt eller i samspel som andra som den är införskaffad (Raskin, 2011a).

Social konstruktivism har dock fått kritik för att inte helt ingå i den övergripande synen av konstruktivism då den inte enbart ser utveckling som något individuellt utan att det sker i samspel med andra (Raskin, 2011b)

I skolor med etnisk mångfald där olika populationer integreras kan tvärpolitiska spänningar utmanas och social sammanhållning främjas. Där populationerna däremot är segregerade kan skillnaderna mellan grupperna öka och minoriteter diskrimineras. I skolmiljöer där invandrare utgör en synlig minoritetsgrupp lyfts deras lägre status fram som potentiella hot mot majoritetsgruppen, i sådana fall kan diskriminering förekomma mer frekvent jämfört med skolor med färre invandrare där de inte betraktas som en grupp. I skolor med endast ett fåtal invandrare individualiseras de av de andra eleverna istället för att kategoriseras av deras gruppmedlemskap (Brenick et al, 2012). Kränkande behandling, diskriminering och trakasserier reduceras om skolan utgår från en helhetssyn på problemet, det innebär att all personal i en skola måste ha en gemensam tolkning om hur man ska agera mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier (SOU 2010:7).

3.2 De svenska lagarna om diskriminering

De svenska lagarna angående barn och ungdomar utgår från FN:s barnkonvention, i den finns fyra huvudsakliga principer som man ska ta hänsyn till när det handlar om frågor som rör barn, dessa är

”att alla barn har samma rättigheter och lika värde (artikel 2)

att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3)

att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)

att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12)”

(<http://unicef.se/barnkonventionen>)

De stater som antagit konventionen ska respektera och försäkra att varje barn inom deras jurisdiktion har de rättigheter som tillkännages i konventionen utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets, dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt. Konventionsstaterna ska även vidta passande åtgärder för att garantera att barn skyddas från diskriminering eller bestraffning på grund av familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro (Unicef, 2012).

Diskrimineringslagens syfte är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder, dessa ”kriterier” benämns som diskrimineringsgrunderna (SFS 2008:567). Då diskriminering handlar om orättvis behandling förutsätter det någon form av makt hos den som utför diskrimineringen. I verksamheter är det huvudmannen eller personalen som kan göra sig skyldig till diskriminering, barn och elever kan inte i juridisk bemärkelse diskriminera varandra (Skolverket, 2012).

I diskrimineringslagen definieras direkt diskriminering följande: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Indirekt diskriminering innebär att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, visst funktionshinder, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Trakasserier definieras som ett uppträdande som kränker någons värdighet och har samband

med någon av diskrimineringsgrunderna (SFS 2008:567). Om någon ur personalen på verksamheten utsätter ett barn eller en elev för trakasserier benämns det som diskriminering. Kränkande behandling är ett uppträdande som, utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen, kränker barns eller elevers värdighet (Skolverket, 2012).

En utbildningsanordnare som bedriver utbildning enligt skollagen ska bedriva ett målinriktat arbete för att främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten. Utbildningsanordnaren ska varje år upprätta en likabehandlingsplan med översikt över de åtgärder som behövs för att främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever och studenter som deltar i eller söker till verksamheten samt förebygga och förhindra trakasserier oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning. Likabehandlingsplanen ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som utbildningsanordnaren avser att påbörja eller genomföra under det kommande året samt en redovisning av hur de planerade åtgärderna har genomförts under det gångna året (SFS 2008:567).

Diskrimineringslagen ska motverka diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Det är de sju diskrimineringsgrunderna. Kön definieras i lagen med att någon är man eller kvinna, men även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet. Med könsöverskridande identitet eller uttryck menas att en person inte identifierar sig som kvinna eller man genom sin klädsel, utseende eller på något annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön. Etnisk tillhörighet innebär nationellt eller etniskt ursprung, med funktionshinder menas varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av att en skada eller en sjukdom fanns vid födseln, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå. Sexuell läggning innebär enligt lagen homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning. Ålder innebär uppnådd levnadslängd och religion eller annan trosuppfattning menar vilken religion eller trosuppfattning man har (Ibid).

3.3 Skolinspektionens rapport om kränkande behandling

Kränkande behandling är något som ökar idag inom de svenska skolorna. Enligt Skolinspektionens rapport ”Anmälningssärenden 2011 - Fördjupningsavsnitt ”Kränkande behandling” ” (2012) visar statistik på en uppåtgående trend med allt fler anmälningar angående elever. Från 2003 till 2011 har antal inkomna anmälningar till skolinspektionen angående kränkande behandling ökat med 179 procent (17 procent sedan 2010). Den

vanligaste orsaken till att anmälningar kommer in är att de anser att skolan inte gjort tillräckligt för den eller de elever som vid någon situation blivit kränkta. Resterande kategorier är i ordningsföljd, att anmälaren anser att eleven inte fått det tillräckligt särskilt stöd, skolplikt och rätt till utbildningsplats, och att skolan/huvudman har brister i sin organisation eller styrning. Rapporten visar inte den faktiska siffran angående missförhållande i skolan utan kan endast visa de anmälningar som inkommit. Ett stort mörkertal råder samtidigt som kännedomen kring att det går att anmäla ökar, vilket kan påverka statistiken. Lagförändringar och införande av nya lagar har även det kunnat påverka (Skolinspektionen, 2012).

Skolinspektionen valde under föregående år att utföra 749 kritikbeslut mot skolor i Sverige. Kritikbeslut kan bestå av en rad olika anmärkningar och brister. De två vanligaste anmärkningarna som tas beslut om är arbetet med särskilt stöd (44 procent) och att förhindrande av kränkande behandling (39 procent). Mellan åren 2010 och 2011 skedde en signifikant ökning när det gäller brister i arbetet mot att förhindra kränkande behandling. Denna ökning bestod av 59 procent mer beslut om kritik och enligt skolinspektionen berodde denna ökning på att Barn och Elevombudsmannens (BEO) kraftansträngning att minska antalet öppna ärenden. Denna ökning kan även ses över en längre tid. Från år 2003 har kritikbeslut mot förhindrande av kränkande behandling ökat med hela 607 procent (Ibid).

De som utsatts för kränkande behandling är i majoritet pojkar och sker mellan elev och elev. Med det sagt är det inte uteslutande pojkar som kränker/kränks utan det förekommer även till stor del att flickor kränker/kränks samt att lärare kränker elever. I de kritikbeslut som tagits under 2011 är det 14 procent som rör avsaknad/brister i skolans likabehandlingsplan (Ibid).

4. Resultat/Analys

Resultatet som presenteras är från de gjorda intervjuerna med personalen på Förmågan med fokus på att återge de väsentliga delarna av intervjupersonernas svar. Resultatet speglar hur arbetet med likabehandling bedrivs samt vilken inverkan och betydelse likabehandlingsplanen har för Förmågan. Det som främst framkommer är att det ligger ett stort fokus på att de eleverna med en annan ”kultur” än de från den så kallade ”svenska kulturen” ska integreras och känna en jämställdhet.

Trots att de själva anser sig ha hög kompetens inom att hantera diskriminering, kränkande behandling och trakasserier ges det ingen förklaring på ifall de har någon specifik utbildning utan det finns en tradition att agera efter erfarenhet. De tre grunderna i likabehandlingsarbetet är trygghet, respekt och inflytande.

Förmågan är en relativt liten skola med inriktning med övervägande praktiskt arbete. Förmågan är en kommunal skola. Det som skiljer Förmågans gymnasieskola från många andra övriga svenska skolor i små kommuner är att Förmågan har en stor procentuell del elever som har härkomst från andra länder än Sverige. Detta har medfört att likabehandlingsarbetet är präglad av integration och svårigheter med språk och kulturkrockar. En annan problematisk aspekt har varit att skolan under en längre tid varit mansdominerad. Vad som också kan tilläggas är att likabehandlingsplanen som dokument inte är prioriterat när det kommer till själva utförande av likabehandlingsarbetet.

4.1 Likabehandlingsplanen

Att en likabehandlingsplan ska finnas på varje skola är för personalen inom Förmågan en självklarhet. Fördelarna som tas upp är att personalen kan känna en trygghet i vad som ska göras, vem som ska göra och hur olika situationer ska hanteras där viss personal kan känna sig obekväma. Ser vi till det praktiska som likabehandlingsplanen medför så har Förmågan börjat arbeta allt mer efter teman och att försöka få till stånd heldagar med aktiviteter.

Vid författandet av år 2012s likabehandlingsplan så har personalen vid Förmågan tillämpat den nya gymnasiereformens riktlinjer att elever ska vara delaktiga i underlaget till likabehandlingsplanen. Det skolan har gjort är att ordna fokusgrupper bestående av elever där alla enskilda individer ska ha en chans att få komma till tals. De synpunkter som kommer fram ligger sedan som en grund för författandet av likabehandlingsplanen.

”vi har tänkt nu på de här intervjufrågorna så har vi splittrat klasserna, vi har suttit fem, sex elever så man ska tordas prata och säga. Vi sitter alltifrån en halvtimme till en och en halv. Ibland blir det väldiga diskussioner. Vi har bestämt såhär att det är era tankar och åsikter som är viktiga kring det här som bygger likabehandlingen på den här skolan. Vi kommer att använda oss av deras ord. Så vi inte hamnar i att vi TROR vad de tycker och skriver det. Utan dom ska känna, ju mer delaktig man är, ju säkrare är det att det följs”- Kurator

För att uppfylla den nya gymnasiereformens krav på att elever ska vara delaktiga i utformningen av likabehandlingsplanen, har Förmågan valt att intervjua eleverna i smågrupper.

”Det finns resurser, och vi jobbar även med de här resurserna men sen handlar det hela tiden om att gör man rätt med resurserna, fokuserar man på rätt där kan man också hamna i den diskussion, ska vi fokusera ska vi inte fokusera. Fokusera rätt. Och många gånger är det bra och detta kan låta konstig men bra att fokusera fel också. Men om vi nu tittar på det vi gjort, bara en vecka tillbaka så hade vi ett jätte stort satsning på en hel dag mot rasism.” – EHT 1

Trots att det är en självklarhet att en likabehandlingsplan ska finnas, framkommer det att den många gånger glöms bort eller beskrivs som ett överflödigt dokument. Inom Förmågan prioriteras det inte alltid att utgå ifrån vad som står skrivit i likabehandlingsplanen utan många agerar efter vad de själva anser är bäst.

”Det är egentligen på två nivåer. Den ena nivån är att vi försöker hålla oss till olikas styrdokument. Vad är det som är för krav på oss. Nu tillhör vi ju ”Förmågans” Gymnasieförbund så vi styr där liksom av politiker. Vad har dom gjort. Dom har gjort en policy. Det är förbaskat mycket styrdokument. Jämställdhetsplaner och diverse av allt möjligt. Det blir liksom för personalen vilse i luvan och inte tala om föräldrar och elever som inte har någon koll på vad det är som gäller och är upprättat. [...] Sen kommer vi in på den delen som verkligen är den intressanta, just vad vi verkligen gör. Jag tycker att det sätts på sin spets, huvuddelen av alla, stora delar av alla elever är med invandrabakgrund här idag. Vilket betyder att det sätts på sin spets vad det är man tycker, hur man behandlar varandra.[...] Vi försöker gå efter policyn vi har men då passar inte den på det ärendet inte in det vi har skrivit ändå. Det där är svårt. Det är skitsvårt.”- Rektor

Likabehandlingsplanen upprättas men används oftast sekundärt när likabehandlingsarbetet sätts på sin spets. Detta förklaras som att när det handlar om människor så kan inte ett enskilt dokument innehålla allt som kan inträffa utan varje situation som uppstår inte är den andre lik.

”Det är ganska mycket planer... Men själva frågorna är viktiga. Det handlar väl om min syn om att man inte kan kvalitetssäkra mänsklig verksamhet. Det är varje upplevelse som är unik. Men vi kan ju ta våra erfarenheter och göra rutiner där vi normalt gör ”såhär”. Det försöker hålla oss till.” – MT

Det som beskrivs är att personalens erfarenheter väger tyngst när det ska ageras. De olika dokumenten finns används inte frekvent.

4.1.1 Förmågans syn på likabehandlingsarbetet

Enligt personalen på Förmågan så syftar deras likabehandlingsarbete till att försöka eliminera grupperingar och på så vis skapa en jämställdhet på skolan. På grund av att man har en procentuell hög tillkomst av utlandsfödda ungdomar har personalen valt att inrikta sig på integrationsarbete.

”Så det innebär då ju att vi jobbar väldigt mycket med integration och vi anser det vara en av de viktigaste hörnstenarna. Vi jobbar väldigt mycket med likabehandling och så fort vi ser någon form av diskriminering så angriper vi detta direkt. Vi tillåter alltså inget att rinna genom fingrarna. Det kan vara lätt när vi jobbar med de här grupperingarna, det kan uppstå konflikter det kan lätt uppstår Vi och Dom. Så därför vi väldigt förebyggande att slussa in det här så det blir väl fungerande verksamhet då va. Sen jobbar vi mycket med ja jämställdheten, sen väldigt viktig att lyfta fram kvinnors värde, det lika värdet, samma möjlighet. Vi sätter fokus på detta. Vi jobbar en del på detta med undervisning och andra forum och mot att försöka lyfta fram homosexuella perspektiv, bisexuella perspektiv, alla perspektiv egentligen som många människor kan tycka vara jobbiga. Många kan t ex komma från länder där, om vi tar Iran vi tar Afghanistan. Om vi har Afghanistan i igen, där existerar inte homosexualitet, det är klart det existerar men har vi en homosexuell kille eller tjej så kan de inte leve ut detta. Då är risken står att det blir fängelse eller döden eller någonting. Såhär måste man vara väldigt tydlig med detta. Då är

det väldigt lätt att man tittar på detta styrdokument en gång och tar upp det två gånger men här försöker vi verkligen att slå in den informationen skulle jag vilja säga. Stora krafttag.”– EHT 1

Det som beskrivs av intervjupersonerna är vilken grundläggande syn de har på likabehandlingsarbete. Enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:67) finns det sju olika grunder av diskriminering, kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. På förmågan läggs det ett övervägande fokus på fem av dessa och därmed utlämnas diskrimineringsgrunderna funktionshinder och ålder. Detta i sig kan innebära en direkt eller indirekt institutionell diskriminering av bland annat funktionshindrande då de hamnar i ”skymundan”. Något genomsyrar intervjun är hur intervjupersonerna ser på de eleverna som går på skolan. Utifrån Rangel och Kellers (2011) förklaring av den essentialistiska synen kan det uppfattas som att personalen har ett tänk att de ser inte eleverna som individer utan mer från vart de kommer. Detta påverkar likabehandlingsarbetet och utformningen av likabehandlingsplanen på grund av att det kan uppstå förutfattade meningar.

”Vi kommer att använda oss av deras ord. Så vi inte hamnar i att vi TROR vad de tycker och skriver det. Utan dom ska känna, ju mer delaktig man är, ju säkrare är det att det följs. Ett ord som ständigt har, vi pratar mycket jargong. För det här är som ”elevhälsoteamets representant” säger en mansdominerad skola, mycket jargong liksom[...] alla grupper har använt man ska vara schysst. Jag ”förstår” vad de menar. För det där schysst, innefattar egentligen bara en rubrik men då har de fått beskriva. Man ska vara snäll och inga övertramp om någon känns mycket ensam kan man hänga med den. Så schysst har varit ett väldigt genomgående ord” - Kurator

För att få eleverna mer delaktiga i likabehandlingsarbetets utformning har skolan varit tvungna till ta in olika elevers syn på hur deras skolgång upplevs. Detta har under tidigare år inte gjorts utan det är först nu på grund av den nya gymnasiereformens riktlinjer som skolan har valt att låta eleverna komma till tals angående likabehandlingsplanens utformning. Det eleverna upplever när de får beskriva vad likabehandling är för dem är meningar som ”att vara snäll” och att vara ”schysst”.

”Vi måste börja med oss i personalen att alla är med nu på det här...” - Kurator

För att likabehandlingsarbetet ska ha en positiv inverkan måste all personal vara med på vad som gäller och hur de ska förhålla sig. Sett till Skolverkets rapport (2012) beskriver den en problematik med att det finns brister i hur kränkande behandling arbetas med. Det Förmågan lyfter fram som en viktig del i arbetat är att all personal arbetar utefter samma synsätt.

”Och om det blir nu som det skulle bli i höstas att det är elevernas ord som kommer i likabehandlingsplanen så känner ju dom igen sig i vad dom har sagt i den. Man kanske kan använda likabehandlingsplanen då. Att ”ni tycker ju såhär, varför gör ni då såhär”.” –EHT 2

Att man på Förmågan ofta pratar om likabehandling och allas lika värde betyder inte alltid att personalen har likabehandlingsplanen i huvudet utan snarare att det handlar om sunt förnuft. Dock anser de att det är positivt att eleverna är med och utformar likabehandlingsplanen varje läsår då de innebär att de känner sig delaktiga och kan känna igen sina ord i planen. Det är större chans att planen efterföljs om eleverna känner att de varit med och skapat den.

4.1.2 Aspekter av likabehandlingsplanen

”När man tittar mycket på likabehandling och tittar på planen och har dialog i personal. Och det tror jag kan skapa en säkerhet att det faktiskt finns, och det är inte för sakens skull därför att det är direkt handledning till hur gör jag. Sen tycker jag att vi är väldigt såhär att vi bygger broar mellan alla arbetslag, hur som helst. Är du obekvämt i det så fråga någon som du vet”- Kurator

Intervjupersonerna beskriver hur likabehandlingsplanen har en stödjande funktion för lärare att kunna ha ett dokument där det finns handledning kring hur vissa situationer ska hanteras. I Förmågans likabehandlingsplan beskrivs det kortfattat hur arbetsgången ser ut vid såväl förebyggande mot kränkande behandling och som vid direkt kränkande behandling.

”Det ökar ju gemenskapen och det ökar förståelsen och det är dit vi vill komma. Det är många guldkorn. Man skulle inte vara något, det bygger på samverkan så där. Vi jobbar väldigt mycket så.” – Kurator

Det förebyggande arbetet mot diskriminering, kränkande behandling och trakasserier börjar redan när eleverna är helt nya och består av något som heter Livskunskap. Livskunskap går ut på att prata och diskutera om väsentliga delar ur en tonårings liv men kan även stundtals vara mer riktat mot till exempel droger eller spelberoende. Det förebyggande arbetet syftar också till uppbyggnaden av den årliga reviderade likabehandlingsplanen. Till följd av den nya gymnasiereformen har Förmågan tagit till sig dem krav angående att eleverna ska vara med i att arbeta med likabehandlingsplanen. Eleverna har blivit intervjuade i grupper om fem elever i varje. Valet med att använda sig av mindre fokusgrupper gjordes på grund av att låta alla elever få komma till tals.

”Vi kommer att använda oss av deras ord. Så vi inte hamnar i att vi TROR vad de tycker och skriver det. Utan dom ska känna, ju mer delaktig man är, ju säkrare är det att det följs. Ett ord som ständigt har, vi pratar mycket jargong. För det här är som ”elevhälsoteamets representant” säger en mansdominera skola, mycket jargong liksom[...] alla grupper har använt man ska vara schysst. Jag ”förstår” vad de menar. För det där schysst, Innefattar egentligen bara en rubrik men då har de fått beskriva. Man ska vara snäll och inga övertramp om någon känns mycket ensam kan man hänga med den. Så schysst har varit ett väldigt genomgående ord” – Kurator

Det förebyggande arbetet enligt likabehandlingsplanen är mer än bara temadagar och projekt. På gymnasieskolan Förmågan bygger mycket av det likabehandlingsarbete som existerar på att varje enskild lärare, elev eller övrig personal har ett individuellt ansvar att se till att ingen kränks, diskrimineras eller utsätts för trakasserier.

Personal på Förmågan anser att arbetet med att uppdatera och se över dokument som likabehandlingsplanen tar elevernas tid från personalen vilket inte gynnar eleverna eller skolan i längden. En fördel för personalen på Förmågan i likabehandlingsarbetet anser de vara att det är en liten skola med få elever. De tror att det är lättare för dem att upptäcka kränkande behandling, diskriminering och trakasserier än vad det är på en större skola, därför tror även personalen att likabehandlingsplanen kan ha en större inverkan på en större skola med fler elever.

”Jag tycker ju att det kommer för mycket sånt här som ska följas upp, det tar för mycket tid från elever. Jag tror inte att vuxna människor bara går förbi om de ser att det händer något, samtidigt tror jag att det är svårare på större skolor.”- Lärare

Lärare på Förmågan anser till viss del att likabehandlingsarbetet och likabehandlingsplanen är två skilda saker då man inte läser likabehandlingsplanen om man ser att någon elev mår dåligt. De anser att det är viktigare att jobba mot människan och se till att individen mår bra istället för att läsa i de dokument som finns upprättade för att se vad man generellt ska göra.

”Sen går man ju inte och tittar i likabehandlingsplanen om man tror att en elev mår dåligt eller känner sig utsatt och kränkt utan man går ju och pratar med eleven och försöker ju jobba den vägen mot människan istället för att gå och läsa i papprena.”- Lärare

Själva strukturen på utformningen av likabehandlingsplanen anser Förmågans personal vara ett felaktigt beslut från regerings sida. Enligt Förmågan bör dokumentet endast vara ett kort och koncist dokument som beskriver vilket fokus likabehandlingsarbetet har samt hur det är skolan arbetar under ett läsår istället för att ha ett omfattande dokument som ingen orkar läsa.

”Egentligen borde det vara en dokument som heter ”vi jobbar såhär”. Det kanske ska vara en decimeter om ”i år fokuserar vi på det här i vårt arbete mot likabehandling”. Såhär jobbar vi med det. Det behöver inte vara mer än 20 cm text” - MT

4.1.3 Tydlighet i lagen

Enligt elevhälsoteamets representant finns det en svårighet i att likabehandlingsplanen kan bli svårläst och för akademisk för elever. Därför är det av stor vikt att eleverna är med och arbetar fram vad som ska stå. Det är upp till lärarna att se till att eleverna förstår innebörden av dokumentet men även att det kan förenklas så att de själva kan förstå.

”Dom är ganska tydliga för oss, men då måste vi tänka på att vi är vuxna. Vi har en annan syn på det här. Det är därför vi stor del att vi använder

elevernas egna ord. Det dom beskriver här. Det är bara att göra en lättare variant, vi har ett facit att förhålla oss till. Men nu ska även översätta den här så att den blir begriplig för våra elever som faktiskt är mellan 16-18 år. Det är dom som ska fatta det här. Vi kan inte kräva att de ska läsa in sig på skollag eller skollagens paragraf "tjolahopp" utan man översätter den mer, ursprungspunkten har vi här, med riktlinjer[...]" – EHT 1

Under intervjun framkom det att personalen fann en problematik i det att tydligheten kring de nationella lagar som styr likabehandlingsarbetet kan uppfattas som "flummig". Sättet att hämta och hitta information är väldigt opedagogiskt upplagt och det är svårt att hitta rätt. Enligt elevhälsoteamets representant så skulle många av dagens befintliga dokument vara i behov av att konkretiseras, något som Förmågans rektor också håller med om. När den nya skollagen infördes var det högst otydligt kring hur de olika paragraferna skulle tolkas och hur skolan skulle ta till sig det som stod. Det skapade en problematik där det var upp till varje enskild skola att försöka förhålla sig till en ny lag de inte helt fullt förstod.

"I vardagsjobbet så... Jag vet inte om tydlighet. Det är alltid bra när det kommer praktiska råd kring hur man ska jobba. Ett exempel är när nya skollagen kom och läroplanen. Då skulle vi jobba, men hur gör vi nu när det är så väldigt mycket med bland annat överklagande? Vem ska ta ansvar? Hela landet sätter igång och funderar kring hur dokumentet ska se ut, hur ska det utformas. Vad är ett åtgärdsprogram? Med mera. Hur tydliga ska vi vara?" – Rektor

4.2 Tolkning av frågeställningarna

4.2.1 Hur tolkas och tillämpas de nationella riktlinjerna och styrdokument (för att förebygga eller motarbeta kränkande behandling, diskriminering och trakasserier) som finns upprättade?

Enligt intervjupersonerna på Förmågan anses de nationella riktlinjerna och styrdokumenterna som för byråkratiska och opedagogiskt utformade, vilket gör det svårt för elever att kunna ta till sig dess innebörd. Det är personalens ansvar att kunna förtydliga det som är stadgat och det är av stor vikt att kunna bryta ned och förklara vad som menas med likabehandlingsplanen samt hur olika individer kan jobba med den. Inom Förmågan har man en gemensam syn på att låta eleverna vara delaktiga i författande av likabehandlingsplanen, vilket följer de nationella styrdokumenterna. Det skolan försöker åstadkomma är ett öppet klimat med elever och personal

som respekterar varandra. För att uppnå detta konstrueras temadagar och undervisning med fokus på jämställdhet och förståelse för varandras bakgrund. Det finns ingen utstuderad metod de har valt att använda utan har istället ett tänk om att situationsanpassa metoden efter vad som sker. Innan Skolverket (2012) gav ut sina råd om hur skolorna ska arbeta med att förebygga och motarbeta kränkande behandling, diskriminering och trakasserier, kände skolan att det var ytterst otydligt hur de skulle arbeta och vad de olika dokumenten skulle innehålla.

Tillämpningen av förbud mot diskriminering, kränkande behandling och trakasserier återfinns i tänket att jämställdhet och respekt för varandras olikheter skapar en förståelse för att alla är av samma värde. Enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) ska likabehandlingsarbetet utgå från de sju diskrimineringsgrunderna, något som också finns stadgat i Förmågans likabehandlingsplan. Det som framgår i intervjun är att det läggs olika mycket fokus på de olika grupperna, där bland annat personer med funktionshinder inte nämns. Detta kan medföra att vissa grupper diskrimineras då de inte har möjlighet till att ta del av samma saker som en majoritetsgrupp (Giddens, 2007).

Då skolan beskrivs som mansdominerad med en stor andel elever med utländsk härkomst, är arbetet med integration och förståelse för andra kulturer i ständigt fokus hos personalen.

Något som kommenteras och nämns under intervjun är ”personer från andra kulturer” och ”Vi och Dom”. En av de sju diskrimineringsgrunderna är att ingen får diskrimineras på grund av sin etniska tillhörighet (SFS 2008:567). Personalens förhållningssätt mot eleverna kan uppfattas som att de särskiljer elever utifrån vart de kommer ifrån och inte som individer. Enligt Keller (2005) kan detta leda till att fördomar bildas mot den grupp som man själv inte känner sig tillhöra.

Detta kan uppfattas som en relativistisk kulturförståelse där skolans personal ser på grupperna utifrån förutfattade meningar om deras hemland. Att inte se till den sociala kontexten som varje individ befinner sig i kan komma att skapa ett arbete som inte är grundat i såväl de nationella styrdokumentet, såväl som skolans riktlinjer. Tolkningen av de gällande riktlinjer angående etnicitet blir missledande då deras synsätt begränsar ett situationsanpassat arbete.

4.2.2 Hur har införandet av en likabehandlingsplan påverkat arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Likabehandlingsplanen inverkan på arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier kan ses som tvådelad. Den ena delen beskriver att likabehandlingsplanens existens har medfört en dialog bland lärare och det läggs ett allt större fokus på hur arbetet ska

syfta till att alla ska behandlas lika. En känsla av trygghet uttrycks i form av att ha ett dokument att kunna hitta stöd i. Likabehandlingsarbetet på Förmågan har lett fram till att relationerna mellan de olika arbetslagen har stärkts och det diskuteras kring hur arbetet ska utformas. Att likabehandling står i ett ständigt fokus har kunnat påvisas genom att se stärka relationsband mellan eleverna och en öppen inställning från elevernas håll mot lärarna.

I SOU 2010:7 förklaras att kränkande behandling, diskriminering och trakasserier minskar om all personal på skolan har en gemensam syn på hur arbetet med likabehandling ska se ut och fungerar vilket sammanfaller med det elevhälsoteamets representant på förmågan förklarar. Likabehandlingsplanen har medfört att all personal, alltifrån lärare till städ tillsammans jobbar för att motverka kränkande behandling, diskriminering och trakasserier, vilket har underlättats av den öppna dialogen kring ämnet.

Den andra delen kan beskrivas som att likabehandlingsplanen införandet i sig inte har påverkat likabehandlingsarbete något särskilt. Likabehandlingsarbetet har inte förändrats bara för att det finns nedskrivet utan Förmågans rektor förklarar att dokumentet finns bara för att det är lagstadgat.

4.2.3 Har likabehandlingsplanen och andra nationella riktlinjer medfört en djupare förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Införandet av likabehandlingsplanen har i sig inte i någon större utsträckning bidragit till en ökad teoretisk förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Den information som finns att tillgå anses opedagogisk och svår att lokalisera. Det som har skapat en bättre skolmiljö är att personal har fokuserat på olika bitar och metoder för att sedan se vad det är som fungerar. Skolans arbetssätt bygger mycket på anpassning efter situation och inte att utgå från särskilda metoder eller teorier. Intervjupersonerna känner att de har tillräckligt med kompetens att arbeta med likabehandling, vilket kan ha samband med att ingen ny kunskapsinhämtning sker. Det som har medförts av likabehandlingsplanen är dock att det lagts allt mer fokus på själva frågorna som vidrör likabehandling. Detta i sig kan ha ökat att arbetet och framförallt förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier.

6. Diskussion

På Förmågan kan det påvisas att kravet från de nationella riktlinjerna att skolan är tvungna till att strukturera och aktivt arbeta med en likabehandlingsplan har betydelse, dock inte så mycket som det kan tänkas. Från den personal som aktivt arbetar med likabehandlingsplanen uttrycks det klart att det finns en del positiva följder av införandet av detta krav i form av det läggs ett allt större fokus på frågorna angående likabehandling. Det som beskrivs är att arbetet

med likabehandling inte påverkats avsevärt av själva likabehandlingsplanen men att det är viktigt att ha ett dokument att kunna luta sig mot. Den del som anses vara negativ finns på ett allt mer övergripande plan och grundas i att informationen från högre instanser kan ibland vara väldigt kryptisk och svår att hitta. Ser vi till de nationella styrdokumenterna i form av diskrimineringslagen (2008:567) och skollagen (SFS 2010:800) så är dessa övergripande och saknar ett konstruktivt tillvägagångssätt för hur skolor ska arbeta med likabehandlingsarbete. Det som beskrivs är i vilka former som kränkande behandling, diskriminering och trakasserier yttrar sig i, samt vilka förbud som råder, men behandlar inte hur arbetet ska bedrivas. Det är även stadgat att de svenska skolorna ska strukturera en likabehandlingsplan som årligen ska ses över och revideras. I övrigt är det upp till varje enskild skola att själva finna tolkningar och svar på vad som ska göras för att främja likabehandlingsarbetet. Detta kan medföra att olika skolor ser olika på hur likabehandlingsarbetet ska bedrivas då aspekter som till exempel människosyn spelar in. För Förmågan handlar det mycket om att fokusera rätt utifrån de resurser som finns att tillgå. Samtidigt som lagarna kan uppfattas som vida, ger de också ett utrymme för att skolorna själva att fokusera sina resurser utefter det egna behovet. Förmågan har därför valt att fokusera stora delar av sitt likabehandlingsarbete på integration och jämställdhet. En negativ aspekt av detta kan komma att bli att klyftorna ökar mellan skolor baserat på hur mycket resurser, personal och kompetens som finns att tillgå. Något som tas upp i de nationella riktlinjerna är att var skola ska arbeta med de sju diskrimineringsgrunderna, något som även ska finnas stadgat i likabehandlingsplanen, där bland annat etnicitet ingår. Det som inte är förtydligt i lagen är hur de olika grunderna ska tolkas. Etnicitet är ett komplext uttryck med många olika aspekter vilket kan leda till att arbete mot likabehandling får en negativ påverkan. Då personalens förståelse för exempelvis kultur och etnicitet är avgörande för hur arbetet utformas, är det av stor vikt att det finns både erfarenhet och kompetens inom såväl teori som praktik. En till aspekt som bör vägas in i diskussion kring att personalens syn påverkar hur arbetet utformas är vilket fokus som personalen har angående olika utsatta grupper i samhället. Det framgår i vår intervju att i Förmågans situation så handlar främst likabehandlingsarbetet om att det inte får förekomma någon diskriminering grundad på etnisk tillhörighet, religion eller kön. Till exempel nämns inte gruppen funktionshindrade, även fast det står med i likabehandlingsplanen.

För Förmågan har kravet på att upprätta och arbeta med likabehandlingsplanen skapat en trygghet hos personalen. Tryggheten kommer ifrån att det finns ett faktiskt dokument att kunna luta sig mot och att det är arbetat fram hur man ska gå tillväga.

Det finns inte heller några krav på att personalen som arbetar med likabehandlingsplanen och dess utförande ska ha hög kompetens inom dessa områden. Problematiken med detta kan komma att bli att personalen ”gissar” sig fram till hur arbetet ska bedrivas. Trots att alla skolor enligt lag ska upprätta en likabehandlingsplan och aktivt arbeta och se över den, pekar statistiken på att det inkommer alltfler anmälningar om misskötsel. Enligt skolinspektionen (2012) kan denna ökning till viss del bero på att personal och elever i större mån vågat anmäla och fått upp ögonen att det är möjligt. Det går därmed inte att helt utesluta eller bekräfta vilken betydelse likabehandlingsplanens införande har, utan bör tolkas utefter var enskild skolas situation. Något som förenklar Förmågans situation är att skolan är liten. Detta har medfört en närhet mellan elev och personal som i detta fall varit gynnande för arbetet med likabehandlingsplanens syfte och mål.

Något som tas ställning för bland intervjupersonerna är att skolans likabehandlingsarbete bör vara situationsanpassad. En anledning till att de nationella riktlinjerna inte tar upp hur skolan ska utföra sitt likabehandlingsarbete kan därmed vara att resurserna måste riktas olika på olika skolor. Något som också tas upp är att kravet på hur likabehandlingsplanen ska vara strukturerad och vad den ska innehålla inte är till gagn för skolans arbete med likabehandling. Själva likabehandlingsplanen som dokument anses vara för omfattande för både elever och personal att ta del av och att det istället skulle vara gynnsamt att endast ha en kort och koncist beskrivning av arbetet. Detta skulle medföra att det på ett enkelt sätt öppnar upp möjligheten till att ta del av beskrivning av skolans likabehandlingsplan och hur de arbetar för likabehandling.

7. Slutsats

Likabehandlingsplanen för Förmågan kan ur många aspekter anses ha betydelse. De två framstående aspekterna tycks vara hur det påverkar likabehandlingsarbetet för jämställdhet men även hur den agerar på ett organisatoriskt plan. Förmågans likabehandlingsplan har som syfte att förebygga, motverka och hantera alla former av kränkande behandling, vilket yttrar sig främst i det integrationsarbete som skolan har fokuserat på. Likabehandlingsplanen har medfört att arbetet med jämställdhet och integration ständigt ses över och utvärderas för att nå upp till de uppställda målen. På grund av att det är lagstadgat för skolor att årligen revidera och se över sin likabehandlingsplan skapas en diskussion mellan elever och lärare samt

mellan lärare och lärare. Detta bidrar till ett fokus som inte enbart är syftat till att uppnå de pedagogiska kraven utan att fokus även ligger på hur skolans elever och personal mår.

Likabehandlingsplanen har även en organisatorisk positiv effekt i form av att det finns ett faktiskt dokument som behandlar hur arbetet mot en jämställd skola utan kränkningar ser ut. Detta skapar en trygghet hos personalen att ha ett dokument att luta sina beslut mot.

Något som dock framkommer är problematiken kring att det är tolkningsfritt för skolorna att själva bedöma hur likabehandlingsarbetet ska bedrivas och hur de olika diskrimineringsgrunderna ska tolkas. Detta kan medföra ett missgynnande system för vissa utsatta grupper. En annan problematik är att efter upprättandet av likabehandlingsplanen har skett så glöms den bort och personalen återigen använder sig av ”vad som alltid fungerat”. Att trots att det finns ett strukturerat dokument som utförligt beskriver hur skolan ska gå till väga i sitt arbete med likabehandling, så använder sig inte personalen av det. De anser att likabehandlingsplanen inte har så mycket att ge i akuta skeden utan tar istället tid från eleverna. Lagstadgandet av att ha en likabehandlingsplan har dock medfört att det läggs ett allt större fokus på frågorna som rör likabehandling men att den inte alltid används frekvent.

8. Framtida forskning

I framtida forskning skulle det vara av intresse att jämföra olika skolors likabehandlingsplaner och arbete med likabehandling för att se vilka positiva bitar som finns, samt vad som kan förbättras. Att kunna kartlägga vilka koncept som fungerar i en viss kontext. Det hade även varit av intresse att se om likabehandlingsplanen haft den effekt man hoppas på och varför antalet anmälningar till BEO ökar. Att se om det finns några större skillnader i arbetet med likabehandling på skolor med olika förutsättningar hade varit intressant till exempel skillnader med likabehandlingsarbetet på större och mindre skolor.

Referenslista

- Adler, P., & Adler, P. (2011). *Constructions of deviance - social power, context, and interaction*. Southbank: Thomson/Wadsworth
- Brenick, A., & Titzmann, P., & Michel, A., & Silbereisen, R. (2012). Perceptions of Discrimination by Young Diaspora Migrants – Individual- and School-level Associations Among Adolescent Ethnic German Immigrants. *European Psychologist*, 17, 105-119.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Finkelhor, D., Turner, H.A., & Hamby, S. (2012) Let's prevent peer victimization, not just bullying. *Child Abuse & Neglect*, 36, 271-274
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- International federation of Social Workers (1997). *Ethics in Social Work, Statement of principles*. Hämtad från www.ifsw.org/en/p38000324.html (12130201)
- Keller, J. (2005). In Genes We Trust: The Biological Component of Psychological Essentialism and Its Relationship to Mechanisms of Motivated Social Cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 686-702.
- Näringslivet Ekonomifakta. (2012). *Gymnasieutbildade - internationellt*. Hämtad från <http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Utbildningochforskning/Utbildningsniva/Gymnasieutbildade/> (20121118)
- Rangel, U., & Keller, J (2011). Essentialism Goes Social: Belief in Social Determinism as a Component of Psychological Essentialism. *Journal of Personality and Social Psychology*
- Raskin, J. (2011a). On Essences in Constructivist Psychology. *American Psychological Association*, 31, 223-239.
- Raskin, J. (2011b). Evolutionary Constructivism and Humanistic Psychology. *American Psychological Association*, 32, 119-133.
- Skolinspektionen. (2012). *Anmälningssärenden 2011 - Fördjupningsavsnitt "Kränkande behandling"*. Stockholm: Skolinspektionen
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet DISK
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Skolverket. (2012) *Skolverkets Allmänna Råd – Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm: Elanders Sverige AB

SOU 2005:41. *Bortom vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri AB

SOU 2010:7. *Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden*. Stockholm: Elanders Sverige AB

Unicef (2012). *Barnkonventionen*. Hämtad från <http://unicef.se/barnkonventionen> (20121109)

Bilaga 1.

Intervjumanual

Hur tolkas och tillämpas de nationella riktlinjer och styrdokument (för att förebygga eller motarbeta kränkande behandling, diskriminering och trakasserier) som finns upprättade?

Hur arbetar ni för att förebygga kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Hur aktivt arbetar skolan med likabehandlingsplanen, dvs. uppföljning och hur den ses över?

Hur väl följs de riktlinjer och styrdokument som upprättats?

Hur upplever du att rutinerna för att upptäcka kränkande behandling, diskriminering och trakasserier på skolan fungerar?

Vad har ni för rutiner angående att förebygga kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Hur har införandet av en likabehandlingsplan påverkat arbetet mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Anser du att ni får tillräckligt mycket information om hur man ska arbeta med likabehandlingsplanen?

Anser du att skolan behöver en likabehandlingsplan?

Kan du ge några exempel på saker som likabehandlingsplanen medför?

Hur arbetar ni med att kartlägga till exempel kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Kan ni se några resultat av det arbete ni gör?

Vilka modeller utgår ni ifrån för att förebygga? Vilka modeller utgår ni ifrån för att motverka? Hur hanteras ett mobbingärende?

Har likabehandlingsplanen och andra nationella riktlinjer medfört en djupare förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Kan ni se någon skillnad före eller efter arbetet mot kränkande behandling, diskriminering, trakasserier p.g.a. likabehandlingsplanen?

Har likabehandlingsplanen och andra nationella riktlinjer medfört en djupare förståelse för kränkande behandling, diskriminering och trakasserier? På vilket sätt?

Hur motarbetar ni kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?

Anser ni att skollagen och diskrimineringslagen är tillräckligt tydlig i arbetet för att motverka och förebygga kränkande behandling, diskriminering och trakasserier?